

Nr 274.

Av herr **Luterkort**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till bestämmelser angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor.

Uti en vid 1925 års riksdag inom första kammaren väckt motion nr 2 hemställde jag, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa utredning om i vilken utsträckning hos rikets häradshövdingar finnas anställda icke rättsbildade, manliga eller kvinnliga biträden, vilka under längre tid bibehållits vid sina anställningar samt med anledning därav och arten av deras arbete må anses äga skäliga anspråk å fastare anställningsform, avlöning eller tillskott till avlöning av statsmedel, pension eller ersättning i annan form, ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I motiveringen till denna motion anfördes bland annat följande:

»I åtskilliga av vårt lands domsagor förekomma lekmannabiträden, manliga eller kvinnliga, vilka under många, i flera fall under synnerligen många år fullgjort ett ytterst maktpåliggande och ansvarsfullt arbete, ofta mot en obetydlig eller ingalunda mot arbetet svarande avlöning. Denna bestrides av vederbörande häradshövdingar, vilka ju under nuvarande domsagoorganisation äro ensam ansvariga för den icke juridiskt bildade kanslipersonalens antagande, avlönande och entledigande.

Den, som är förtrogen med förhållandena å våra domarkanslier, vet, att ifrågavarande biträden i icke så få fall varit eller äro för själva domsagans kansliarbete alldeles omistliga. Fall förekomma otvivelaktigt, då häradshövdingen måste vara beredd att vitsorda, att utan det eller det biträdet arbetet särskilt under vissa tider icke skulle kunna hava utförts ens på tillnärmelsevis det tillfredsställande sätt, som faktiskt skett.

De biträden, som med denna framställning avses, hava ofta uppnått en relativt hög, ibland mycket hög ålder; emellanåt är så icke fallet, men är deras hälsa bruten eller vacklande, ej sällan på grund av överansträngning i arbetet. I båda dessa och även andra fall framstår framtiden för dem i allt annat än ljus dager, beroende som de äro av enskild uppdragsgivare, vilken när som helst kan försvinna, vanligtvis behärskande endast och allena de arbetsuppgifter, som de en gång för många år sedan gjort till sina.

Det synes mig vara en akt av samhällelig billighet men även rättfärdighet, att frågan om dessa personer, vilka ägnat sina bästa år till arbete inom ett av samhällets allra viktigaste arbetsområden utan någon som helst garanti för tiden, då arbetsförmågan kan svika, på sätt, jag här nedan antyder, må komma under omprövning.»

Innebörden av denna motion blev av första kammarens andra tillfälliga utskott, till vilket motionen hänvisats, missuppfattad. Utskottet avstyrkte motionen (utlåtande nr 2) under motivering *dels* att frågan om biträdenas anställning under statens medverkan icke borde lösas utan sammanhang med förändrade bestämmelser rörande domhavandenas sportelrätt, *dels* ock att »utredning med förslag till lösning av frågan om *avlöningsförhållandena vid domsagorna* i sin helhet utarbetats, varvid även de icke rättsbildade biträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden upptagits till behandling».

Under debatten i första kammaren framhöll jag, att jag med motionen ingalunda avsett en lösning av frågan om de icke rättsbildade biträdenas ställning och avlöningsförhållanden i allmänhet — även jag hyste och hyser den uppfattningen, att denna fråga kan vinna en rationell lösning allenast i samband med en allmän lönereglering för häradshövdingarna, innebärande sportelsystemets avskaffande — utan att jag endast velat genom motionen påkalla statsmakternas hjälp för en mindre grupp dylika kanslibiträden, vilka på grund av ålder eller sjukdom i alldeles särskild mån borde anses berättigade till hjälp *från det allmännas sida*. Min framställning vann stöd från olika håll inom kammaren (se bilaga); särskilt kunna framhållas de utav herr Borell uttalade sympatier för åstadkommande av pension eller understöd åt äldre kanslibiträden.

Motionen avslogs, men har statsrådet och chefen för justitiedepartementet senare upptagit frågan om en *provisorisk* lösning av spörsmålet om de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor.

Genom proposition, nr 167, har Kungl. Maj:t nu inhämtat riksdagens yttrande över förslag till bestämmelser uti nyssnämnda ämne enligt de av departementschefen förordade grunder. Dessa innefattas uti ett av särskilda sakkunniga den 16 januari 1926 avgivet betänkande, för vars innehåll redogörelse lämnats i propositionen.

En jämförelse mellan den ståndpunkt, jag intagit uti den vid fjolårets riksdag väckta motionen, och det nu riksdagens granskning underställda förslaget giver vid handen, att jag i första hand måste med tillfredsställelse hälsa departementschefens uttalade önskan att bereda ifrågavarande biträden ålderdomsunderstöd eller pension. Uppenbarligen förhåller det sig så, som departementschefen antytt, att dessa biträden erhållit en avlöning, som i många fall varit allt för låg. På grund härav hava biträdena också endast i undantagsfall kunnat vidtaga åtgärder för att skaffa sig en tryggad ålderdom och skydd mot inträffande sjukdom. Endast i

några få fall hava åtgärder vidtagits för beredande av ålderdomsunderstöd eller pension åt biträdena.

Mot vad departementschefen anfört rörande kostnadsfri sjukledighet och pension har jag intet att erinra. Jag vågar dock, i anslutning till den vid 1925 års riksdag av mig väckta motionen, uttala en livlig förhoppning därom, att Kungl. Maj:t om möjligt redan till 1927 års riksdag ville upptaga den av Svea hovrätt förordade, av departementschefen jämväl berörda frågan om beredande av pension åt en del biträden, som vid den nu föreslagna anordningens ikraftträdande uppnått högre ålder.

Då biträdenas semesterfråga redan nu torde vara i regel anordnad på ett tillfredsställande sätt, synas några särskilda bestämmelser därom icke erforderliga.

Gent emot förslaget i övrigt synas åter, även för mig, avgörande invändningar kunna framställas. Detta är givetvis beroende på den av mig ovan berörda svårigheten att finna en rationell form för biträdenas anställande och avlöning annat än i samband med en omläggning av det nuvarande avlöningssystemet för häradshövdingarna.

Sålunda förmenar jag i likhet med Svea hovrätt, att de sakkunniga antagit, att vid ett genomförande av förslaget mången häradshövding skulle finna det med sin fördel förenligt att i stället för anställande av fasta biträden anlita tillfällig skrivhjälp. En dylik anordning måste emellertid med hänsyn till kansliarbetets bedrivande betecknas såsom synnerligen ofördelaktig. Minst av allt är den ägnad att befrämja den organisation, vilken utgör en av de viktigaste förutsättningarna för åstadkommande av den rationella form av kansliarbete, för vilket departementschefen själv i annat sammanhang gjort sig till tolk (se statsverkspropositionen, andra huvudtiteln, sid. 75 och följande).

Den av hovrätten framhållna synpunkten om faran för prisbildningen i den fria marknaden genom minimiprisens fastställande kan jag givetvis icke tillmäta avgörande betydelse. Däremot finner jag, i sådant avseende enligt erfarenheter, hovrätten hava med rätta betonat, att fara skulle komma att föreligga för att häradshövdingar »skulle finna den fastställda minimitaxan oskäligt betungande och att han, så långt detta lagligen låte sig göra, skulle söka undgå densamma verkningar» (överenskommelse med av häradshövdingen beroende biträden o. s. v.). Ett dylikt förhållande torde kunna räknas till de med sportelsystemet förenade olägenheter.

En betydande olägenhet anser jag förslaget innefatta därutinnan, att, såsom ock av hovrätten framhållits, de föreslagna lönetaxorna för åtskilliga biträden skulle innebära en fara för *sänkningar* av nu utgående löner eller med andra ord att de föreskrivna minimilönerna skulle tendera till att också bliva maximilöner. I själva verket hava från olika håll bekymmer härför framförts till mig. De föreslagna minimilönerna torde ock utgöra hinder för anställande av sådana högre kvalificerade biträden, var-

med man räknat vid tidigare utredningar och som betingas av en rationell utveckling av sättet för inskrivningsarbetets bedrivande.

Slutligen vill jag framhålla, att jag, oavsett den ståndpunkt de sakkunniga och departementschefen härutinnan intagit, icke kan finna det riktigt eller rättvist att göra frågan om häradshövdingarnas rätt att fortfarande från den 1 juli 1926 få åtnjuta den förhöjning i lönen, som utgått sedan år 1918 och 1919, beroende av den ställning de komma att intaga till det nu föreliggande förslaget om minimilöner åt kanslibiträderna. Det kan icke bestridas, att en sådan synpunkt varit alldeles främmande vid bestämmande av berörda löneförhöjning, vilken medgavs i syfte att kompensera häradshövdingarna för de ökade kostnader, som domsagoförvaltningen medfört. För närvarande saknas åter utredning om i vad mån häradshövdingarna numera skulle till följd av samma löneförhöjning vara i åtnjutande av inkomster, som kunde betraktas såsom onödigt höga. Jag tillåter mig i detta avseende att exempelvis åberopa, hurusom under år 1925 löneinkomsterna i den domsaga, jag för närvarande förvaltar — de tillfalla icke till någon del mig — nedgått och att denna nedgång synes bliva allt större under 1926. Motsvarande erfarenheter hava delgivits mig från andra domsagor.

På grund av vad jag anfört hemställes,

att riksdagen i anledning av den föreliggande motionen måtte såsom sin mening uttala, att riksdagen icke finner något att erinra emot ifrågavarande förslag i vad det avser beredande av pension och kostnadsfri sjukledighet åt de icke rättsbildade domsagobiträderna, men att riksdagen däremot anser, att ett ingripande från statens sida i övriga i förslaget angivna hänseenden i frågans nuvarande läge icke bör äga rum.

Stockholm den 9 mars 1926.

S. Luterkort.

Bilaga.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, nr 2, om utredning i syfte att åt hos rikets häradshövdingar anställda, icke rättsbildade biträden bereda förbättrade anställnings- och avlöningsförhållanden m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 2, hade herr *Luterkort* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa utredning om i vilken utsträckning hos rikets häradshövdingar funnes anställda icke rättsbildade, manliga eller kvinnliga, biträden, vilka under längre tid bibehållits vid sina anställningar samt med anledning därav och arten av deras arbeten kunde anses äga skäligen anspråk å fastare anställningsform, avlöning eller tillskott till avlöning av statsmedel, pension eller ersättning i annan form, ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Winberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Winberg: Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen av förevarande motion, men jag var icke närvarande, då utlåtandet justerades, och därför återstod mig inte annat än att avgiva en s. k. blank reservation. Jag anser mig nämligen icke kunna utan vidare komma till samma resultat som utskottet, då det föreslår, att här förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Motionären har här berört en grupp medborgare, vilkas belägenhet såväl i fråga om avlönings- som anställnings- och pensionsförhållanden är synnerligen otillfredsställande. Det är dessa s. k. icke juridiskt utbildade biträden, som tjänstgöra hos domhavandena i domsagorna. Det är väl kanske ett av de mest otillfredsställande sätt att ordna löne- och anställningsförhållanden, som existerar. Häradshövdingarna eller domhavandena äro nämligen ett slags entreprenörer, om jag får uttrycka mig så, som anskaffa den erforderliga arbetskraft de behöva till sitt biträde, och de hos dem anställda ha sålunda endast dem att rikta sig till i alla dessa avseenden. Det är självklart, att detta förhållande icke i längden kan få fortgå och att riksdagen icke kan ställa sig alldeles avvisande mot alla försök att få en annan tingens ordning till stånd här.

Nu har emellertid från majoritetens sida anförts som avgörande skäl den omständigheten, att det skall bliva en hel omläggning av förhållandena beträffande häradshövdingarnas avlöningsförhållanden och att detta ovillkorligen måste höra samman och kombineras med frågan om dessa biträdens anställnings- och avlöningsförhållanden. I annat fall skulle det ju här egentligen bliva en extra utgift för staten, som komme respektive

domhavande eller häradshövdingar till godo, därför att de för närvarande avlöna ifrågavarande biträden.

Jag anser emellertid, att denna synpunkt icke är avgörande. I varje fall bör riksdagen kunna söka påskynda en lösning av frågan i sin helhet. Jag medger gärna, att frågan helst bör lösas i ett sammanhang, om det är möjligt, men jag kan inte instämma med utskottsmajoriteten, som tydligen offerar åt den gamla föreställningen, att riksdagen inte skall gå och skriva till Kungl. Maj:t i en fråga, som ligger under utredning. Erfarenheten har tvärtom visat mig, att detta mången gång är nödvändigt, och riksdagen borde oftare än vad som sker stöta på Kungl. Maj:t, på det att icke utredningsarbetet må bliva alltför långsamt. Beträffande utredningsarbetet i frågan i dess helhet har jag fått mig bekant, att dess resultat förelåg redan 1923 och således frågan i sin helhet redan bort kunna föreläggas riksdagen. Då så icke skett, anser jag det inte alls vara ur vägen, att riksdagen nu gör ett uttalande.

Jag hade, om jag varit närvarande vid utlåtandets justering, tänkt föreslå, att man skulle hemställa, att riksdagen skulle vända sig till Kungl. Maj:t med anhållan, att frågan i sin helhet så fort som möjligt och helst ofördröjligen förelades riksdagen till avgörande, men att man, därest det skulle visa sig omöjligt att under den allra närmaste tiden framlägga frågan i sin helhet för riksdagen, skulle hemställa till Kungl. Maj:t att taga under övertvägande, huruvida icke tillräckliga skäl föreligger att utbryta den del av frågan, varom motionen handlar, nämligen dessa biträdens anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden, för att åtminstone få den saken ordnad så fort som möjligt. Jag anser nämligen, att det inte är staten värdigt, att de förhållanden, som hittills rått därvidlag, få fortfarande, och då det inte finnes någon garanti för att frågan i sin helhet skall komma att föreläggas riksdagen under den närmaste tiden, kan det hända, att det inte återstår annat än att dela upp den. Det föreligger också en massa utlåtanden från häradshövdingarna i domsagorna, och i några påpekas, att det torde vara nödvändigt att företaga en sådan uppdelning, för att de förhållanden, som beröras i denna motion, må kunna regleras inom rimlig tid.

Då jag sålunda, herr talman, icke kommit i tillfälle att utforma något yrkande inom utskottet, men då jag anser, att det verkligen finnes fullgoda skäl för att riksdagen här gör Kungl. Maj:t uppmärksam på nödvändigheten av, att denna sak ordnas så fort som möjligt, återstår det nu för mig inte något annat än att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Jag skulle inte alls ha besvärat kammaren i denna sak vidare, om icke det utskott, som haft att behandla frågan, tyvärr något missförstått mina intentioner. Utskottet kan måhända anföra, att jag uttryckt mig otydligt, men jag kan å andra sidan säga till mitt eget försvar, att jag själv hade så klart för mig, vad jag ville, att jag inte tänkt på att vara tillräckligt pedagogisk i mitt skrivsätt.

Utskottet har så till vida missförstått innebörden i motionen, att utskottet fattat saken så, som om jag här velat bringa på tal hela den stora frågan om ordnande av de hos häradshövdingarna anställda skrivbiträdenas avlöningsförhållanden. Mina herrar, så är icke alls förhållandet. Det är ett speciellt förhållande av begränsad räckvidd, som jag här tagit

fasta på och varvid jag stött mig på personliga erfarenheter. Det är i själva verket ett litet antal personer det här gäller, som i många år utfört ett arbete, som kommit det allmänna till godo. Dessa personer ha det så illa ställt och befinna sig i ett sådant läge, att man ur alla billighetsskäl borde göra något från statens sida för att underlätta deras existens. Jag har med min motion endast avsett att fästa uppmärksamheten på några *äldre* skrivbiträden, som finnas hos olika häradshövdingar i riket, biträden som under många, många år arbetat på ett kansli och därunder uppnått en mycket hög ålder samt nu antingen på grund av ålder eller sjukdom äro arbetsodugliga.

Jag skall be att få nämna några exempel på de fall, som äro åsyftade i min motion. Det finnes i en domsaga ett skrivbiträde, som är född 1860 och alltså är 64 år gammal samt har tjänstgjort i domsagan alltsedan 1906. Det finnes i samma domsaga — jag skall inte här nämna några namn och inte heller ange, vilka domsagor eller häradshövdingar det är fråga om — en sådan anställd, som är 69 år gammal och som arbetat där sedan 1910. Jag känner ett annat fall, där en person, som är född den 22 december 1855, varit anställd som skrivbiträde alltsedan januari 1886. Det finnes ett fall i en annan domsaga — exemplen äro hämtade från olika delar av landet — där en person, som vid nästa födelsedag uppnår 59 år, varit anställd sedan juni 1897. Jag känner åtskilliga andra fall av dylika skrivbiträden, som uppnått en ålder av mellan 60 och 70 år och arbetat ett tjugutal år i vederbörande häradshövdingens tjänst samt alltjämt fullgöra sådant arbete. Dessa personers arbetsprestationer äro numera givetvis sådana, att de egentligen icke motsvara den ersättning, som vederbörande häradshövding betalar. Men häradshövdingarna låta dem naturligtvis stanna, därför att de äro tvungna till det, och därest de inte gjorde det, skulle dessa människor hemfalla åt en ytterst beklaglig tillvaro, om de överhuvud taget kunde existera.

Nu har man flera gånger övervägt, huruvida det inte ändå kunde göras något för speciellt dessa gamla biträden i domsagorna, som intaga en sådan särställning i förhållande till de övriga biträdena. Jag är nämligen mina herrar, för min del övertygad om, att ifall det i en snar framtid skulle bliva en lönereglering för häradshövdingarna — att det inte kommer att ske, är jag också övertygad om; det hänger nämligen tillsammans med den stora fråga vi nyss diskuterat och det avlägsna fjärran jag då talat om — så skulle de personer det här gäller icke komma med i den löneregleringen. De äro så gamla, att eventuella pensionsbestämmelser inte skulle bliva tillämpliga på dem, och att de fortfarande skulle kunna stå kvar och fortsätta det arbete de nu utföra, är också uteslutet. Alltså ha dessa gamla människor framför sig det perspektivet att ställas på bar backe en vacker dag. Jag tycker, att det är självklart, att det finnes fall, där man bör lämna åsido de stränga rättsliga eller praktiskt politiska synpunkterna, som taga sig uttryck i hänvisningar till en utredning beträffande de andra biträdena, och i stället försöka samla sig kring den frågan, huruvida man icke, när så starka skäl föreligga för ett handlande av billighetshänsyn, också bör låta ett sådant handlande komma till stånd. Det är, som en föregående talare sagt, mycket lätt att i ett utskott säga: Detta kan inte föranleda till någon åtgärd, ty här pågår en utredning, och dess resultat kan väntas komma då och då. Men det är inte lika lätt för dem, som stå i en sådan undantagsställning som dessa män-

niskor, att känna sig tillfreds med ett sådant svar från riksdagen, då nu deras sak här blivit bragt på tal.

Jag vill änyo erinra om, att det inte kan röra sig om något stort antal människor. Den utredning, som jag begärt, skulle i första hand vara ägnad att skaffa upplysning om, hur många sådana här människor det finnes i riket. Jag vet, att det bland mina äldre kolleger och även bland de yngre i domarekåren är en enhällig uppfattning — och jag tror, att någon av dessa herrar här skall vara villig att vitsorda mina uppgifter — om att det är en beklaglig existens och ett beklagligt framtidsperspektiv, som vänta dessa människor. Jag har därför trott, att man i ett fall som detta ändå skulle kunna handla för en gängs skull.

Ett ganska intressant förhållande, som jag kan peka på i detta sammanhang, är, att det vid årets riksdag just föreligger till riksdagens prövning ett fall av precis den beskaffenhet som de, varpå jag syftar. Jag skall inte gå in på det i detalj, men det har i andra kammaren väckts en motion av herr Sjöblom, vilken grundar sig på en skrivelse av domhavanden, efter vad jag tror, i den domsaga, där motionären är bosatt. Denne domhavande har ett sådant biträde på sitt kansli, och de närmare omständigheterna skildras i motionen. Domhavanden har i det längsta trott på, att löneregleringen skulle komma till stånd och att han på något sätt skulle komma med i den. Nu, då han står i begrepp att avgå, har det visat sig, att frågan ännu icke kan lösas, och han har då önskat, att det skall framkomma ett förslag om, att riksdagen beviljar ett visst årligt understöd åt detta gamla skrivbiträde. Denna motion ligger i statsutskottet, och jag vet inte, vilket öde, som där vederfarits den. Denna motion berör i ett konkret fall just det ämne, angående vilket jag här velat ifrågasätta, huruvida det icke skulle kunna tagas upp till prövning i en mera allmän omfattning. Det är ju inte så, att något större antal av dessa gamla människor ha en så god hjälpare som denne häradshövding, vilken ställer sig bakom sitt gamla skrivbiträde och som haft en god vän i andra kammaren, vilken velat föra fram en motion för att direkt få hjälp till stånd. Men vad jag avsett, var att riksdagen själv skulle begära denna utredning över hela linjen, så att man fick se, om icke detta behov skulle kunna tillgodoses.

Ja, mina herrar, detta är icke någon fråga, där man kan vädja till andra känslor än dem, som höra samman med en allmän barmhärtighet, och det är helt enkelt ur den synpunkten, som jag ber att få hemställa om bifall till min motion, så att den, som jag tror, enkla utredning, som där begärts, verkligen må komma till stånd och ett försök göras att hjälpa en liten grupp människor, som ändå arbetat många år i statens intresse. Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Almqvist: Herr greve och talman, mina herrar! Med anledning av den ärade motionärens anförande ber jag att få erinra därom, att riksdagen 1920 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll dels om utredning angående avlösning av häradshövdingarnas sportelinkomster och dels även om utredning angående statsanställning åt de skrivbiträden, som finnas på de olika domsagekanslierna. En sådan utredning verkställdes också och förelåg färdig 1921. Utredningen var emellertid av beskaffenhet att böra omarbetas, och en omarbetning verkställdes även genom tillkallade sakkunniga, som framlade sitt förslag i februari 1923. Detta förslag har seder-

mera varit ute på remiss och underkastats granskning av olika vederbörande, som hava med detta ärende att skaffa.

I detta förslag av 1923 finnes den fullständiga utredning, som herr Luterkort önskar åvägabragt. Där finnes nämligen bland annat angivet, huru många skrivbiträden som äro anställda på de olika domsagekanslierna. Det visar sig, att de uppgå till 242. Beträffande dessa biträden hade 1921 års sakkunniga hemställt, att de skulle beredas statsanställning, och 1923 års sakkunniga ha upptagit detta förslag och framlagt det sasom sitt. Det antal skrivbiträden, som skulle komma att få en sådan statsanställning, utgör enligt de sakkunnigas utredning 221. Därav skulle 5 komma i tredje lönegraden, 126 i andra lönegraden och 90 i första lönegraden. De sakkunniga ha ävenledes förutsatt, att riksdagen skall gå med på, att dessa skrivbiträden, sedan deras statsanställning blivit genomförd, skola erhålla pension i enlighet med de bestämmelser, som gälla för pension för civilstatens tjänstemän och biträden.

Nu säger herr Luterkort, att han icke åsyftat detta stora antal utan endast en mindre grupp. Han har i klämman till sin motion icke formulerat sitt yrkande på annat sätt, än att utskottet fått den uppfattningen, att han i motionen åsyftar samtliga, och om herrarna se på klämmens avfattning, så torde det befinnas vara mycket förklarligt, att utskottet fått en sådan uppfattning. Emellertid har herr Luterkorts nu uttalade åsikt beträffande klämmens avfattning icke varit utskottet främmande utan framförts inom detsamma av olika ledamöter.

Nu ställer sig ju i alla fall frågan på det sättet, att, hur man än tolkar formuleringen av framställningen, innebär den ytterst en fråga om löne reglering för de domhavanden, som därav skulle komma att beröras. Denna löne reglering kan bli va av större eller mindre omfattning, beroende på med vilka belopp lönerna nu utgå till vederbörande skrivbiträden. De kunna växla från några hundra kronor upp till sammanlagt omkring 5,000 kronor. Även om man nu utbryter en mindre del av dessa anställda, kan man icke fränkomma, att de häradshövdingar, vilkas biträden omhändertagas av staten, finge en väsentlig lättnad i sina utgifter, vilket ovillkorligen innebär detsamma som en dem av riksdagen givna löneförman.

Det bör också i detta sammanhang framhållas, att den omständigheten, att icke ett kungl. förslag på grundval av 1923 års sakkunnigas förslag blivit för riksdagen nu framlagt, beror på, att processkommissionens principbetänkande är att förvänta inom en icke alltför avlägsen framtid, och utskottet har fått den upplysningen, att Kungl. Maj:t fördenskull ansett sig icke böra nu framlägga förslaget.

Utskottet har behjärtat den svaga och dåliga ställning, som man kan säga, att den här ifrågavarande personalgruppen i domsagornas kanslier har, men då frågan bör ses i ett större sammanhang än det föreliggande, nämligen med hela det problem, som 1923 års sakkunniga haft att utreda, har utskottet likväl icke ansett sig böra tillstyrka ett bifall till herr Luterkorts förslag. Frågan är ju under överbägende och kommer att inom en nära framtid föreläggas riksdagen. Jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Borell: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag vill helt instämna med motionären däri, att frågan om en fastare och tryggare anställning för ifrågavarande skrivbiträden är synnerligen behjärtansvärd,

vilket ju utskottet också erkänt. Detta oaktat måste jag dock giva utskottet rätt, då utskottet framhåller, att det lär vara omöjligt att lösa frågan om skrivbiträdenas anställning annat än i samband med en omläggning av det nuvarande avlöningssystemet för häradshövdingarna. Den sistnämnda frågan är ju, som redan förut påpekats, under utredning.

Emellertid innefattar denna fråga åtskilliga svåra spörsmål. Av vad som förekommit under utredningen framgår, att det är föremål för mycket olika meningar, huruvida i detta fall sportelsystemet bör helt borttagas eller om vissa inskränkningar i detsamma böra ske eller icke, och det är ju svårt att spå något om, när den frågan en gång skall få sin slutgiltiga lösning. Måhända blir det icke, förrän hela det stora processproblemet kommer att avgöras. Är det så skulle ju därmed också frågan om skrivbiträdenas anställning vara skjuten i ett rätt ovisst fjärran.

Nu sitta ju dessa människor i en mycket prekär ställning, och det är utan tvivel synnerligen behjärtansvärt, om något kan göras för dem. Den förevarande motionen avser icke blott frågan om deras anställning utan även om deras pensionering. Och det är givet, att om anställningsfrågan kunde lösas, så löstes därmed också automatiskt pensioneringsfrågan. Men det har förefallit mig, som om man, även om man nu icke kan lösa anställningsfrågan, dock skulle kunna göra något för att bereda dessa skrivbiträden pension eller något understöd på ålderns dagar. Kunde man detta, så vore utan tvivel rätt mycket vunnet för deras räkning. Ty det är nog så, att ehuru frågan om anställningen för dessa biträden är synnerligen viktig, så bekymras de i ännu högre grad av att de icke på ålderns dagar hava att emotse eller med bestämdhet kunna påräkna något understöd eller något slags pensionering. Domsagorna giva ju i allmänhet icke så stora inkomster, att häradshövdingarna utan vidare kunna åtaga sig en sådan pensionering, och man finner, att häradshövdingarna just därför äro ganska rädda för att allt för länge behålla biträden av ifrågavarande slag i sin tjänst. Det är synnerligen märkbart, då det sker ombyte av häradshövding i domsagorna, att de nytillträdande häradshövdingarna hava en viss obenägenhet att övertaga i sin tjänst biträden, som varit anställda hos deras företrädare och uppnått hög ålder, då de stå inför den utsikten att inom kort få pensionera dem eller också låta dem gå utan något understöd, om det icke står i deras förmåga att pensionera dem. Denna brist på pensioneringsbestämmelser inverkar således direkt försvårande på det prekära i deras anställning.

Jag har nu icke något bestämt förslag att framställa, men det har föresvävat mig, och jag skulle vilja sätta i fråga, om man icke kunde komma till en lösning av pensioneringsspörsmålet på det sättet, att man beredde ifrågavarande anställda tillfälle att vinna inträde i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. Denna anstalt rymmer för närvarande tjänstemän av vitt skilda grupper och beskaffenhet. Det är icke blott statsanställda utan tjänstemän och befattningshavare med mer eller mindre halvofficiell ställning. Jag kan erinra om, att t. ex. skrivbiträden hos hushållningssällskap kunna vinna inträde i denna pensionsanstalt, och med dem kunna ju i viss mån nu ifrågavarande skrivbiträden jämföras. Även om de äro i privat anställning, arbeta de dock i det allmännas tjänst. Kunde man öppna en sådan möjlighet för dem, skulle ju redan därigenom ganska mycket vara vunnet. Det skulle bereda bestämda fördelar för de yngre av dem, och i vilken mån de äldre skulle hava nytta därav beror na-

turligtvis på, i vilken utsträckning staten skulle befinnas villig att bidraga till retroaktivavgifter för dem.

Jag har som sagt intet bestämt förslag att framställa, men jag har velat yttra detta i hopp att därigenom kunna rikta chefens för justitiedepartementet uppmärksamhet på just denna angelägenhet, som blir så mycket viktigare, om man finner, att frågan om biträdenas anställning icke på en ganska avsevärd tid kan komma att lösas. Då vore det möjligt, föreställer jag mig, att göra något för de här ifrågavarande biträdena på den av mig antydda vägen.

Jag har i saken intet yrkande att göra.

Herr **Julin**: Den hittills förda diskussionen har med all tydlighet visat, att det måste finnas ett starkt skäl för utskottets uppfattning, som motionären klandrar, att fatta hans motion så, att den har avsett samtliga hos häradshövdingarna i tjänst varande biträden och icke endast en del av dem. Det rådde verkligen också en liten olikhet i behandlingen av frågan inom utskottet till en början och sedermera, sedan beskedet angående motionärens verkliga ställning kommit till utskottet. Vid den första behandlingen utgick utskottet alltså från att det gällde alla ifrågavarande biträden, och jag måste säga, att jag till en början ställde mig helt och hållet på motionärens ståndpunkt, såsom jag då fattade motionen. Jag måste nämligen liksom han finna oriktigt, att man, därför att man funnit sportelsystemet vara en lämplig avlöningsform för häradshövdingarna, skulle blunda för att detta system för ifrågavarande biträden medför fullkomligt olidliga förhållanden. Då man nu vill påstå, att biträdenas avlöningsfråga icke låter sig lösas med mindre häradshövdingarnas avlöningsfråga löses först, har jag gått emot detta resonemang, därför att jag anser, att, då så påtagliga orättvisor uppstå, som här är fallet, kan man icke låta biträdenas avlöningsfråga ligga, såsom givetvis på grund av många skäl, som här blivit anförda, häradshövdingarnas löneruleringsfråga kommer att få vila, utan man borde bryta ut frågan om biträdenas avlöningsförhållanden. Herr Borell har besparat mig mödan att här utveckla, på vilken punkt man först borde ingripa. Det är givetvis i fråga om pensioneringen, som det mycket väl låter tänka sig, att ett första ingripande kunde ske, vilket naturligtvis icke kunde innebära en slutgiltig lösning men en mycket god provisorisk sådan till dessa biträdens fromma.

Emellertid kom alltså det besked, som här förut är berört, att motionen icke åsyftade samtliga dessa biträden utan endast dem, som varit i tjänst mycket länge. Om man mycket noggrant läser igenom motionen, kan man få fram just detta, men det fingo vi icke till en början. Då kom för min del frågan i ett helt annat läge. När alltså motionen icke var tillräckligt omfattande, blev det ju omöjligt för ett tillfälligt utskott att gå på det yrkande, för vilket jag för min del var beredd att gå in. Då skulle det endast gälla att se, huruvida man kunde biträda motionärens yrkande i fråga om dessa gamla biträden. Vid undersökning av denna sak har jag för min del trots mig finna, att det skulle vara en vida enklare och lättare framkomlig väg att göra, som en motionär i andra kammaren gjort — att taga upp de särskilda, ganska fåtaliga fallen och föra fram dem till Kungl. Maj:t eller eventuellt till riksdagen för att få dem prövade av bankoutskottet — icke statsutskottet, såsom motionären i sitt anförande här angav — då man kunde se till, huruvida man icke i vanlig ordning kunde få dessa ärenden behandlade och avgjorda såsom vanliga understödsärenden. Då

det här gäller personer, som själva äro skrivkunniga och som vid sin sida hava i eminentaste grad skrivkunniga personer, vilka äro speciellt intresserade av att denna fråga tages upp, tror jag icke alls, att det skulle vara omöjligt att få frågan framförd och prövad från fall till fall. Då jag tror, att detta är en mycket mera framkomlig och enkel väg har jag biträtt utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag tycker, att motionärens framställning är ganska tydlig, då han säger »biträden, vilka *under längre tid* bibehållits vid sina anställningar». Det kan således icke vara fråga om *alla* — ej om dem, som haft anställning under kortare tid. Jag förstår därför icke, att utskottet ansett, att denna begränsning icke ligger i klämman; jag tycker, att den gör det.

Jag har i många år förr i världen motionerat om denna sak, fastän det har varit förgäves. Herr Ekman har varit den, som särskilt ridit för rusthallet i statsutskottet i denna fråga, och vi ha haft många konflikter i kammaren. Slutligen kom 1920 års riksdagsskrivelse till stånd, och man hoppades, att den skulle avkasta någonting. Men tiden går, och biträdena åldras och komma ur spelet, och på det sättet ske en mängd av de orättvisor, som 1920 års riksdagsskrivelse även avsåg att undvika.

Det har av utskottet framhållits, att denna fråga icke kan lösas, så länge sportelsystemet för häradshövdingarna äger bestånd. Utan att på sin tid statsutskottet tog något intryck därav, har jag både i motioner och i yttrandet i kamrarna framhållit, att detta gått utomordentligt väl för sig vid Stockholms rådhusrätt. Nu är sportelsystemet avskaffat vid rådhusrätten så till vida, att kommunen uppbär sportlerna och avlönar tjänstemännen, men redan innan denna förändring var genomförd, hade vi ordnat hela vår skrivbiträdesfråga med bibehållande av sportlerna. Man ansåg icke — och detta gäller naturligtvis också här, beträffande häradshövdingarna — att den plikt, som ålåg assessorerna, de gamla stadsnotarierna vid rådhusrätten, liksom häradshövdingarna på landet att med sportelmedlen avlöna dessa skrivbiträden, var icke tillräcklig för biträdenas utkomst, och framför allt kunde man icke anse det rimligt, att stadsnotarierna vid rådhusrätten eller häradshövdingarna med dessa medel skulle bekosta biträdenas pensioner och semestrar och liknande förmåner. Dessa skrivbiträden äro precis på samma sätt som skrivbiträdena i en mängd av statens verk, vilka nu fått fast anställning, ingenting annat än statens tjänare och uträtta ett arbete, för vilket staten åt dessa biträden till skillnad från andra biträden icke ger det vederlag, som vederbör, och som man omöjligt kunde pålägga de gamla stadsnotarierna eller häradshövdingarna att utge.

Därför ordnades frågan ögonblickligen utan något krangel eller bråk av Stockholms stadsfullmäktige på så sätt, att dessa skrivbiträden anställdes fast i Stockholms stads tjänst och fingo en grundlön, som de alltid skulle uppbära, jämte en pension, som de erhöles av staden, och sjukhjälp, som de fingo av staden. Men dessutom skulle de av stadsnotarierna, numera assessorerna, erhålla betalning av sportelmedlen enligt taxa för vad de verkligen skrevo. På det sättet hade staden gjort sin skyldighet, och stadsnotarierna fingo fortfarande fullgöra den plikt, som rimligen kunde påläggas dem. Sedan sportlerna indragits, har grundlönen jämte sjukhjälpen utbytts mot avlöning efter ett av staden fastställt lönesystem, bestående av grundlön jämte ersättning från det allmänna efter taxor för vad som skrives, d. v. s. för viss tjänstgöring, och dessutom, en del andra förmåner.

Där det finns en vilja, finns det också en väg. Så kan det också ordnas för häradshövdingarnas biträden, om man vill. Men då måste man känna med dessa biträden, som om deras sak vore vår egen. Om de sutte här, skulle de naturligtvis ögonblickligen votera denna sak, men vi sitta här och votera bara för våra egna intressen, och då komma de, som ej äro representerade här, att icke bli i tillfälle att genomdriva vad som ligger i deras intresse. Av häradshövding Borell har nu dock erkänts, att det är ett spektakel, att tiden får gå på detta sätt — ett spektakel för de biträden, som på detta sätt komma ur spelet, som äro så gamla eller, som motionären uttryckt sig, »under längre tid» tjänstgjort, och vilka således icke heller komma i åtnjutande av några pensionsförmåner. Här är således fara i dröjsmål, och man bör gripa sig an med saken. Jag skulle därför vilja yrka bifall till motionen med någon ändrad formulering, som jag nu icke i hastigheten hunnit skriva; jag kom nämligen icke i tid att tänka på detta ärende. Då jag icke har någon formulering färdig nu, skall jag be att få yrka bifall till motionen under åberopande av den motivering, som jag tillåtit mig att framhålla.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skall endast med anledning av herr Borells yttrande erinra om att det redan nu gives andra möjligheter för häradshövdingarna att bisträcka sina biträden, när det gäller betryggande av deras ålderdom än den av honom ifrågasatta vägen, att biträdena skulle vinna inträde i folkskollärarnas pensionsanstalt. Det finns andra möjligheter; bland annat har staten genom den allmänna pensionsförsäkringen berätt en sådan möjlighet; även genom enskild livränteförsäkring gives det möjlighet för dem, som hysa ett starkt intresse på detta område, att redan nu sörja för sina medhjälparens ålderdomsförsörjning.

Herr Almqvist: Herr talman! Jag skall endast erinra därom, att i den utredning, som verkställdes av 1923 års sakkunniga, upplystes det, att en jämförelse mellan lönerna enligt den löneplan, vilken skulle komma att gälla, därest biträdena bleve statsanställda, och de avlöningar, som biträdena enligt häradshövdingarnas uppgifter för närvarande åtnjuta, visade, att ett stort antal biträden uppbära högre avlöning än den de skulle komma att erhålla enligt löneplanen, men också å andra sidan att ett avsevärt antal biträden, som nu uppbära oskäligt låg avlöning, genom statsanställning skulle erhålla en välbehörlig förbättring i sina avlöningsförmåner. Men samma jämförelse visar också, att, om biträdena bleve statsanställda, skulle tillhoppa ungefär samma belopp, som nu utgår i löneförmåner, även framdeles komma att utgå.

När man nu säger, att dessa biträden med hänsyn till frågan om deras pensionering äro i ett så synnerligen beklagligt läge, att extra ordinarie åtgärder för den skull borde av riksdagen vidtagas, vill jag erinra därom, att dessa biträden hava en helt och hållet enskild anställning. Till deras avlöning utgår för närvarande icke statsbidrag i någon form. Då är det givetvis svårt för riksdagen att medgiva dem delaktighet i någon av staten upprättad pensionskassa.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Lindhagen: Nu har jag ett förslag till yrkande färdigt. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t, i avvaktan på lösningen av den genom 1920 års riksdagsskrivelse begärda utredningen, måtte föreslå riksdagen eller eljest

vidtaga provisoriska åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda ändamålet att skaffa gamla biträden pensionsförmåner.

Herr **Luterkort**: Herr talman! Jag kan för min del återkalla mitt yrkande om bifall till motionen och instämma i herr Lindhagens yrkande, då detta synes mig fullt täcka de intentioner, som jag haft med min motion. I allt fall vill jag säga, att klämman i min motion är så skriven, att den lämnar full möjlighet för Kungl. Maj:t att beakta problemet i den begränsade form, i vilken jag här framlagt detsamma.

Därefter vill jag till sist med denna utgångspunkt och i anledning av utskottsordförandens ståndpunktstagande fråga: Vilket intresse har egentligen utskottet av att försöka hindra denna lilla handräckning från statens sida åt människor, som faktiskt, herr Almkvist, ha utfört sådant arbete, för vilket riksdagen, om det här gällde konkreta fall, säkerligen skulle förklara sig beredd att lämna ersättning? Jag hoppas åtminstone, att riksdagen skall vara beredd därtill, när riksdagen skall fatta position till den motion beträffande ett konkret fall, som blivit väckt. Jag frågar då: Vad finns det för intresse att kämpa emot detta? Vad är det för intresse att överhuvud taget försöka hindra, att Kungl. Maj:t utreder, hur många sådana här gamla människor det finns, hur många det är, som på grund av sjukdom snart stå odugliga till arbete? Är det inte riktigt, att man gör en sådan undersökning? Jag vågar som sagt vädja till kammaren att låta de synpunkter, som icke äro behöriga på denna sak utan sammanhånga med häradsövdingarnas löneregleringsfråga, vila och vara vad de kunna, samt att låta även mitt yrkande här vara vad det är, nämligen ett försök att hjälpa en grupp människor, som behöva hjälp, vilket ju också vitsordats av herr Borell.

Med frånträdande av mitt förra yrkande ber jag alltså att få anhålla om bifall till det av herr Lindhagen framställda yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i avvaktan på lösningen av den genom 1920 års riksdagsskrivelse begärda utredningen måtte föreslå riksdagen eller eljest vidtaga provisoriska åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda ändamål att skaffa gamla biträden pensionsförmåner.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Luterkort* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr Lindhagens yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och justerades en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.
